

головніше, провести організаційно-економічну модернізацію, яка дозволяє, на наше переконання, підвищити фінансові результати діяльності підприємств, покращити якість продукції та відкриває перспективи для ефективного розвитку на підприємствах.

Висновки. Довгострокові плани уряду призвели до нагальної необхідності розвитку вітчизняної харчової галузі з метою не лише задоволення внутрішнього попиту, але й забезпечення експортних поставок окремих видів продукції на перспективу в умовах зростаючої глобалізації. Необхідно розуміти, що залежність від імпорту в окремих видах продовольства суттєво знижує продовольчу безпеку України - великі обсяги імпортованого продовольства за раху-

нок продажу власних ресурсів забезпечує процес безпосереднього фінансування закордонних товаровиробників. Отримуючи такий імпорт, як правило, розраховуємося вітчизняними природними ресурсами, які, на жаль, є вичерпними, послаблюючи таким чином своє політичне та економічне становище на світовому ринку, сприяючи опосередковано «захопленню» внутрішнього агро і продовольчого ринку закордонними виробниками продуктів харчування.

Перспективи подальших наукових досліджень будуть спрямовані на визначення тенденцій розвитку та сучасного стану підприємств галузі з метою запровадження на них організаційно-економічної модернізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дейнеко Л. В. Продовольчий комплекс України : стан і перспективи розвитку : [монографія] / [Л. В. Дейнеко, А. О. Коваленко, П. І. Коренюк, Е. І. Шелудько та ін.]. – К. : Наукова думка, 2007. – 276 с.
2. Геєць В. Ліберально-демократичні засади : курс на модернізацію України / В. Геєць // Економіка України. – 2010. - № 3. – С. 4-20.
3. Національна асоціація цукровиків України «Укрцукор». - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sugarua.com>
4. Чистов С. М. Державне регулювання економіки : навч. посібник / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.] – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
5. Гетало В. П. Бізнес-планування : навч. посібник / В. П. Гетало, Г. О. Гончаров, А. В. Колісник. – К. : «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 240 с.
6. Тарасюк Г. М. Потенціал підприємств харчової промисловості Житомирської області : основні тенденції та планування розвитку : [монографія] / Г. М. Тарасюк. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 277 с.
7. Тарасюк Г. М. Управління плануванням діяльності підприємств харчової промисловості : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.04 / Г. М. Тарасюк. - Нац. ун-т харчових технологій. – К., 2009. – 37 с.
8. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/15840720/ekonomika/ekonomika_pidpriyemstva_-_getman_oo.

УДК 330.31:658.27:334.716:664

ВИШНЕВЕЦЬКА О.В., молодший науковий співробітник
ННЦ "Інститут аграрної економіки", м. Київ

ДИНАМІКА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто динаміку виробництва, обсяги введення основних засобів, динаміку зношувально-відтворювальних процесів та аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: харчова промисловість, основні засоби, знос, інвестиції, оновлення, інноваційна діяльність.

The article examines the dynamics of production volumes of input of fixed assets, depreciation and dynamics of reproductive processes and analysis of investment and innovation activities of food industry.

Keywords: food processing, fixed assets, deterioration, investments, updating, innovative activity.

Вступ. Харчова промисловість України є одним із системоутворюючих елементів національної економіки. Сьогодні харчова промисловість входить в першу п'ятірку галузей по наповненню державного бюджету, посідає перше місце за обсягами виробництва продукції в структурі промислового виробництва України, а частка харчової промисловості в загальному обсязі реалізації продукції промисловості протягом 2004–2008 років коливалась в межах 15–16%, у 2009 р. склала 19,8% [1].

Останнім часом розвиток харчової промисловості в Україні характеризується різким зниженням технічного рівня виробництва, спрацюванням знярядь праці, скороченням обсягу і асортименту продукції, погіршенням її якості, затуханням інвестиційного та інноваційного процесів, витісненням вітчизняних харчових продуктів з внутрішнього і зовнішнього ринків продовольчих товарів, зменшенням обсягів надходжень до бюджету та валютних надходжень в країну від експортних операцій галузі.

Актуальність даного дослідження визначається необхідністю проведення більш детального аналізу фінансово-економічного, технологічного стану галузі та визначенні конкретних пріоритетів у технічному розвитку харчової промисловості з метою ефективного її відтворення й прискореної модернізації, що є важливою передумовою подолання кризових явищ в промисловому секторі економіки країни.

Вивченням та дослідженням питань розвитку харчової промисловості займалися А.О.Заїнчковський, Л.В. Дейнеко, Б.М. Данилишин, Т.Л. Мостенська, Е.І. Шелудько, Л.А. Радкевич, М.П. Сичевський, О.І. Амош.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз динаміки основних засобів, ступеню їх зносу, джерел фінансування, а також виявлення проблем інвестування у відтворення основних засобів виробництва, аналіз можливостей самофінансування про-

цесів відтворення основних засобів виробництва на підприємствах харчової промисловості.

Результати. Розглядаючи динаміку виробництва основних галузей промисловості спостерігаємо негативну динаміку по всіх її галузях. Харчова промисловість серед них має одні з найнижчих темпів спаду. За статистичними даними в останні п'ять років обсяги виробництва харчових продуктів зазнали негативної тенденції. За 2005–2009 роки індекс виробництва у харчовій промисловості України зменшився з 113,7 до 94,0 %. Про це свідчать приведені дані (рис. 1). Водночас, в аналізованому періоді, зменшився індекс виробництва у машинобудуванні від 107,1 до 55,1% та виробництві мінеральної продукції від 114,3 до 61,5%. Приведені дані показують, що харчова промисловість переживає не найкращі часи. Галузь не розвивається, незважаючи на свою важливість.

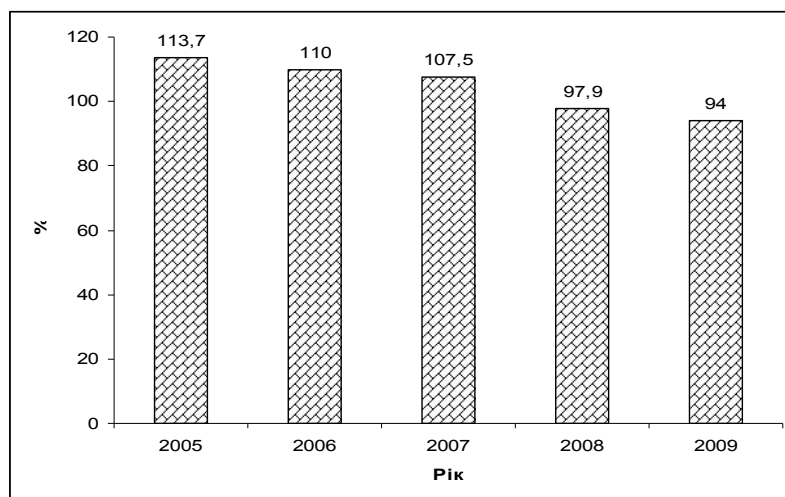

Рис. 1. Динаміка індексу виробництва у харчовій промисловості України (% до попереднього року) [2]

Обсяги виробництва підприємств харчової промисловості за останні роки зменшились. Так, у 2009 році, порівняно з 2005 виробництво яловичини скоротилося на 37,3%, молока обробленого рідкого – 11%, масла вершкового – 38%, борошна – 7%. Водночас зросли обсяги виробництва курятини – 2,4 рази, свинини – 36,2%, соняшникової олії – 2 рази.

Економічний розвиток промисловості значною мірою залежить від матеріально-технічного забезпечення. Статистичні дані свідчать, що 50% основних засобів мають період функціонування 20 і більше років, що негативно відображається на ефективності виробництва підприємств. Такий стан значною мірою обумовлений недостатнім рівнем забезпеченості окремими видами потужностей по переробці сільськогосподарської продукції та високим (40–50%) рівнем їх зносу, незначною глибиною переробки сировини, віддаленістю об'єктів переробної промисло-

вості від джерел постачання сільськогосподарської сировини, відсутністю виробництва переважної частини технологічного обладнання.

Більшість підприємств харчової промисловості потребують докорінного оновлення матеріально-технічної бази, оскільки ринкові відносини передбачають боротьбу між різними товаровиробниками, перемогти в якій зможуть ті, хто найбільш ефективно використовує всі види наявних ресурсів. Трансформація виробничих відносин, зміна організаційно-правових форм і характеру взаємозв'язків господарюючих суб'єктів в економічній системі є головними детермінантами процесу відтворення основних засобів як базової ланки матеріально-технічного забезпечення підприємств харчової промисловості.

Динаміку введення основних засобів на підприємствах харчової промисловості відображено на рис. 2.

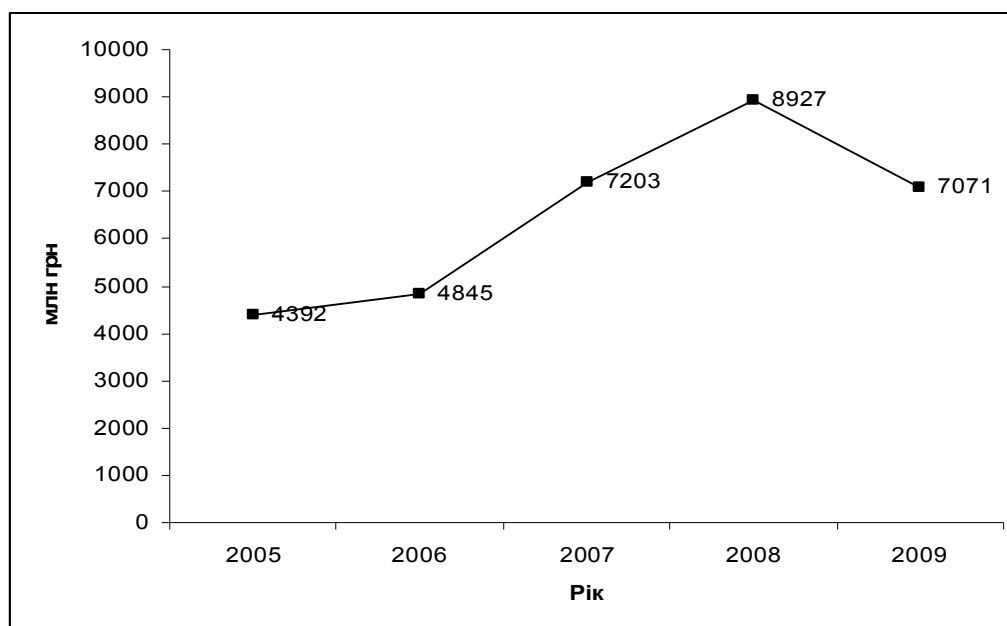

Рис. 2. Введення основних засобів у харчовій промисловості, млн грн [3]

При зростанні обсягів введення основних засобів на підприємствах харчової промисловості вони не відповідають потребі. При ступені зносу 50–60% вводиться в дію лише 10–12%. З цього випливає, що можливості підприємств для повного, хоч би простого відтворення незначні.

Введення основних засобів харчової промисловості під час фінансово-економічної кризи скоротилось [4, 5]. Зношеність основних засобів у харчовій

промисловості за період 2005–2009 рр. в середньому становила 53% (табл. 1). При введенні нових основних засобів зберігаються низькі темпи списання застарілого устаткування. Використання у виробництві фізично і морально застарілого обладнання негативно впливає на економічну ефективність виробництва. Загальну оцінку технічного стану основних виробничих засобів визначено за коефіцієнтами зносу.

Таблиця 1

Динаміка зношувально-відтворювальних процесів у харчовій та переробній промисловості

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Коефіцієнт надходження основних засобів	10,9	10,3	17,7	17,9	16,9
Коефіцієнт введення в дію основних засобів	10,8	10,3	-	12,2	10,6
Коефіцієнт вибуття основних засобів	14,2	0,5	4,1	5,1	2,1
Коефіцієнт зносу основних засобів	49,7	48,4	46,3	57,3	64,9

Для харчової промисловості України характерні низькі темпи відтворювальних процесів, про що свідчать високі коефіцієнти зносу та низькі коефіцієнти вибуття виробничих потужностей. Це викликано переважно тенденціями, які тривалий час були характерні для економіки України. Так, накопичення основних засобів замість інтенсифікації процесу їх заміни, низькі обсяги інвестицій у промисловість, недостатні обсяги вибуття та заміни морально та фізично зношених основних засобів призвели до уповільнення відтворювальних процесів і накопичення у галузі фізично та морально застарілого обладнання [6].

Досягнення стабільного виробництва, високої конкурентоздатності та економічної ефективності харчової промисловості потребує постійного оновлення основних засобів і вимагає від підприємств галузі активного пошуку джерел фінансування, а від держави – створення умов для інвестування. Інвестиційний клімат в Україні не можна назвати сприятливим. Він характеризується загальною економічною нестабільністю, нестабільністю законодавства, нерозвиненістю банківської системи та браком фінансових

ресурсів. Проте харчова промисловість посідає одне з перших місць за обсягом іноземних інвестицій, сума яких становить майже третину від загальних капіталовкладень в економіку України.

Поки не сформувалася стабільна практика кредитування підприємств. Відсотки, за якими українські банки погоджуються надавати кошти під інвестиційні проекти, дуже часто перевищують закладені у проекті норми рентабельності. Це унеможливило реалізацію економічно ефективних інвестиційних проектів.

В умовах обмеженого державного інвестування галузі і нестачі внутрішніх ресурсів для оновлення і модернізації виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, а також існування проблем із залученням кредитів зростає значимість прямих іноземних інвестицій для подальшого розвитку галузі. У структурі надходжень прямих іноземних інвестицій харчова промисловість посідає помітне місце [3]. Проте останнім часом підприємства обмежені в коштах для поновлення виробничих засобів. Наслідком цього є незначна кількість впроваджених у

Інноваційна активність підприємств харчової промисловості

	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Загальна кількість підприємств харчової промисловості	2705	2592	2594	2566	2594
Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	267	243	343	309	336
Частка підприємств харчової промисловості, що займалися інноваційною діяльністю, у загальній кількості підприємств, %	9,9	9,4	13,2	12,0	13,0

Загальновідомо, що найважливішим показником інновативності економіки є частка підприємств, які впроваджували інновації. Аналіз табл. 2 показує, що кількість підприємств, які впроваджували інновації протягом 2004–2009 років зростає. Однак інноваційна активність підприємств харчової промисловості залишається на низькому рівні.

Сучасні темпи здійснення інноваційної діяльності в Україні є вкрай незадовільними. Незважаючи на те, що впровадження інновацій на промислових підприємствах є одним із способів вдосконалення структури виробництва, підтримки високих темпів розвитку і рівня прибутковості, інновації досі не стали належним засобом підвищення конкурентоспроможності.

Питання, пов'язані з фінансуванням інноваційної діяльності, досліджувалися та висвітлювалися в економічній літературі, проте на кожному новому етапі вдосконалення інноваційної сфери вони знову постають в інших аспектах.

Вітчизняна система фінансування інноваційної діяльності постійно розвивається. До 1991 року вона базувалася на бюджетних дотаціях і децентралізованих джерелах цільового призначення. У ході реорганізаційних змін, що відбувалися на початку 90-х років, було ліквідовано більшість галузевих централізованих фондів, спрощено систему контролю за опла-

тою праці, лібералізовано ціни. Порядок фінансування інноваційних проектів став залежати від характеру інновацій та фінансових джерел, що залучаються суб'єктами інноваційної діяльності.

За роки реформ не стали достатньо надійними і стабільними ресурсами ні кредити комерційних банків, ні бюджетні кошти, ні портфельні інвестиції. Тому, при фактично великому дефіциті внутрішніх коштів, швидкому старінні промислово-виробничого потенціалу країни виникає необхідність забезпечення технологічного переобладнання промислових галузей. Капітальні вкладення здійснюють тільки одиничні підприємства, а інвестиції, що надходять, не можуть змінити стан виробничого потенціалу АПК. Проведений аналіз ще раз підтверджує дані, отримані вітчизняними науковцями, що в інвестиційних процесах здатні брати участь не більше 15% підприємств аграрного сектору, а в інноваційних – взагалі не більше 3%. Такі умови не сприяють активізації інвестиційної діяльності для оновлення морально застарілого основного капіталу. Тобто, дрібні інвестори (малі та середні підприємства) не здатні впроваджувати сучасні інноваційні проекти.

Протягом 2006–2009 рр. спостерігається зростання обсягів інвестування майже по всіх джерелах, наведених в табл. 3 [7].

Таблиця 3

Джерела інвестування підприємств харчової промисловості

	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.
Прибуток, млн. грн.	3118,5	2096,8	-6676,0	3510,7
Кредити комерційних банків, млн. грн.	–	–	27723	27693
Прямі іноземні інвестиції, млн. дол.	1272,0	1561,2	1685,9	1837,2

З таблиці видно, що відбувається зростання залучених іноземних інвестицій та кредитів комерційних банків. До обмежень кредитування слід віднести жорсткі умови їх повернення, необхідність внесення застави, необхідність сплати відсотків за кредит. За 2006–2009 рр. процентні ставки, надані комерційними банками підприємствам переробної промисловості зросли від 12,2 до 16,4%. Попри підвищення процентних ставок за користування кредитом їх обсяги аж ніяк не зменшилися. Аналіз інвестицій в розвиток підприємств харчової промисловості показав загальну позитивну динаміку. Водночас аналіз динаміки інвестицій в оновлення основних засобів показує протилежну тенденцію. За наявної кількості інвестицій в харчову промисловість в цілому на оновлення

основних засобів очевидно сума мала б бути більшою.

Інноваційний процес не можливий без інвестицій, а здійснення інвестицій без інновацій не має економічного сенсу, оскільки такий підхід консервує відставання у галузі техніки та технології, що в результаті знижує конкурентоспроможність підприємства. Для інвесторів у інвестиційному проекті основним привабливим критерієм є його фінансова ефективність. Хоча для інноваційного проекту важливі не лише фінансові результати, а й його новизна, яка задовольняє попит споживачів і виробників.

Висновки. Отже, проведений аналіз дозволив виявити значну низку негативних тенденцій та проблем, з якими зіштовхуються підприємства харчо-

вої промисловості і які уповільнюють їх розвиток. Причини, що спричинили та посилюють виявлені негативні тенденції в розвитку галузі є досить різноманітними. Просте відтворення існуючої технологічної бази не зможе забезпечити Україні довгострокового економічного зростання галузі. Основою подальшого розвитку харчової промисловості мають стати дії щодо технологічного оновлення та структурної перебудови виробництва. Необхідно позбутися відсталості технічної бази харчової промисловості, збільшивши інвестиції у власне технічне переозброєння. Це дозволить розширити внутрішній ринок та допомогти галузі поліпшити своє фінансове положення.

Розв'язання інвестиційної проблеми галузі повинно відбуватись шляхом залучення всього кола джерел інвестування. Капітальні вкладення мають направлятися насамперед на модернізацію і техніко-технологічне переоснащення, прискорений розвиток і підвищення ефективності функціонування підприємств. Ситуація, що склалась на підприємствах харчової промисловості, вимагає вирішення проблеми оновлення основних засобів, але джерела фінансування відтворювальних процесів в умовах подорожчання кредитів та відсутності інвесторів можуть викликати уповільнення процесу оновлення основних засобів на підприємствах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутенко А. І. Проблеми підвищення ефективності підприємств харчової промисловості / А.І. Бутенко, Г. В. Карпінська // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 4. — С. 8–14.
2. Таблиця "Індекси промислової продукції" : [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Реструктуризація промисловості України у процесі посткризового відновлення : аналітична доповідь / за ред. Я. А. Жаліла. // <http://niss.gov.ua/>
4. Пятуніна С. С. Вдосконалення матеріально-технічного забезпечення підприємств харчової промисловості : Збірник наукових праць : Випуск 31 ["Проблеми підвищення ефективності інфраструктури"] / головн. ред. В. М. Загорулько. – Київ: НАУ, 2011. – 222 с.
5. Статистичний щорічник України за 2009 р. / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2010. – 566 с.
6. Левицька І. В. Проблеми інтенсифікації відтворювальних процесів на підприємствах харчової промисловості / І. В. Левицька // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 3. – С. 14–17.
7. Таблиця "Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності" : [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК: 005.334:005.22

ФРУМ О. Л., соискатель

Одесская национальная академия пищевых технологий

МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ВЫЯВЛЕНИЮ ВНУТРЕННИХ КРИЗИСОВ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены теоретические подходы к категории «кризис» и методические инструменты для определения приближения внутренних кризисов развития предприятий.

Ключевые слова: кризис, симптомы кризиса, устойчивость, функциональные стратегии, диаграмма кризиса.

In the article the theoretical going is considered near a category «crisis» and methodical instruments for determination of approaching of internal crises of development of enterprises.

Keywords: crisis, symptoms of crisis, stability, functional strategies, diagram of crisis.

Введение. Источником развития экономических систем, перехода экономической системы из одного состояния в другое являются противоречия. Возникновение противоречий, которые приводят к разрыву внутрисистемных связей, прежде всего, основано на различии воспроизводственных циклов элементов системы. Поэтому своевременное выявление возникновения противоречий и реализация мероприятий по их устранению может стать действенным методом повышения устойчивости системы к кризисам.

Предприятие проходит в своём развитии

определённые стадии жизненного цикла, которые отличаются друг от друга продолжительностью, целями и результатами. Переход с одной стадии на другую сопровождается внутренним кризисом, который является естественной, органичной частью процесса развития

Исследованиям теоретических и практических вопросов различных аспектов циклических процессов в экономике, связанных с предвидением кризисов, управлением предприятиями в условиях кризиса, посвящено значительное количество работ отечественных и зарубежных учёных, таких как: А.А.